

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ*

Ἐπιχειρώντας κανείς νά προσεγγίσει, στά ὅρια μιᾶς σύντομης εἰσήγησης, τὸ πρόβλημα τῆς σύνδεσης τῆς τέχνης μέ τὴν ἰδέα τῆς οἰκουμενικότητας, ὅπως αὐτὸ προβάλλεται στὸ ἔργο τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου, διαπιστώνει τὸν ἔντονο ἑλληνοκεντρισμὸ τοῦ φιλοσόφου ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε τὴν οἰκουμενικότητα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης καὶ τὴν ἰδιοτυπία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ποὺ συλλαμβάνεται διὰ μέσου τοῦ ἑλληνικοῦ προτυπικοῦ διωνύμου «λόγος-ἐλευθερία».

Στὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου, ὅπου διασταυρῶνται ὁ ἑλληνικὸς φιλοσοφικὸς στοχασμὸς καὶ ἡ νεώτερη καὶ σύγχρονή του, πνευματοκρατικὴ κυρίως, διάνοηση, ἡ παρουσία τῆς φιλοσοφικῆς αἰσθητικῆς δὲν εἶναι καθόλου εὐκαταφρόνητη. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ γιὰ προβλήματα ποὺ ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης ἐγείρει, ὑπῆρξε συνεχὲς καὶ ἔντονο, ἂν κρίνομε ἀπὸ τὴ χρονολογία τῆς πρώτης σχετικῆς μελέτης του, ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1929 μέ τὸν τίτλο *Ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης*, καθὼς καὶ ἀπὸ σειρὰ μελετῶν ποὺ δημοσιεύθηκαν, εἴτε ὡς ἀνεξάρτητα ἄρθρα ἢ ὡς κεφάλαια ἐνσωματωμένα στὸ συστηματικὸ φιλοσοφικὸ τοῦ ἔργο καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς εἰδικῆς ἢ εὐρύτερης προβληματικῆς, εἴτε, τέλος, μέ τὴ μορφή διαλέξεων. Σὲ αὐτὰ φανερῶνεται ὁ συστηματικὸς προβληματισμὸς μιᾶς δυνατῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς φιλοσοφικῆς σκέψης διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖται μίᾳ ἰδεαλιστικῇ προσέγγισι τῆς τέχνης¹ στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας ἡ εἰδικότερη ἐκδήλωση αὐτῆς, ἡ ἑλληνικὴ τέχνη, ἀντιμετωπίζεται παράλληλα, πρὸς τὴ φιλοσοφία, ὡς οἰκουμενικὸ δημιούργημα, ὡς μόρφωμα ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν οἰκουμενικὸ καὶ μοναδικὸ του χαρακτήρα.

Ὁ Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος θεωρεῖ πὼς ἡ φιλοσοφικὴ αἰσθητικὴ «προσπαθεῖ ν' ἀναλύσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ ὅλον νόημα τὸ ὁποῖον περιέχει ἡ ποιητικὴ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου» καί, ἐκλαμβάνοντας τὴν τέχνη

* Ἡ εἰσήγηση αὐτὴ ἔγινε στὸ πλαίσιο ἐπιστημονικῆς ἐκδήλωσης-ἀναφορᾶς στὸν φιλόσοφο Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου (1900-1981) ποὺ διοργάνωσε τὴν 21 Νοεμβρίου 1994 ὁ Πειραϊκὸς Σύνδεσμος στὸ πλαίσιο τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετίας του μέ θέμα: *Ἡ ἰδέα τῆς Οἰκουμενικότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ*.

1. Πβ. Δ. ΑΝΑΡΙΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς αἰσθητικῆς. Ἱστορικοκριτικὴ διερεύνηση καὶ ἀποτίμηση τῶν κυριοτέρων ρευμάτων καὶ προβλημάτων*, Δ. Ν. Παπαδήμας, Ἀθήνα, 1990, σσ. 63 κ. ἐξ. Πβ. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Αἰσθητικά Δοκίμια*, Ἀθήνα, 1975.

ώς «ἀποκάλυψη τῆς ζωῆς», ὡς «τὸ φανέρωμα τῆς ὁμορφιάς», ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἐπιχειρεῖ «νὰ καταξιώσει τὴ ζωὴ, νὰ σώσει τὸ κάλλος τῆς ζωῆς» καὶ νὰ τὸ ὑψώσει στὴν «ιδέα τοῦ κάλλους»². Ἡ τέχνη ἐπιτελεῖ συνεπῶς τὸν σκοπὸ τῆς ὅχι μόνον ὅταν ἀπεικονίζει μὲ συγκεκριμένο τρόπο μορφές τοῦ κάλλους ἀλλὰ καὶ ὅταν, προκαλώντας τὴν αἰσθητικὴ ἐμπειρία, συντελεῖ στὴν ὑπέρβαση τῆς πρόσκαιρης ροῆς τῶν γεγονότων καὶ ὠθεῖ τὸν νοῦ στὴ σύλληψη τοῦ ὑπερβατικοῦ κάλλους.

Ἡ ὑπέρβαση αὐτὴ ἐπιτυγχάνεται κατ' αὐτὸν στὴν τέχνη μέσω τῆς ἐλευθερίας τῆς δημιουργικῆς πράξης, ἀλλὰ καὶ μέσω τῆς «αἰωνιότητος τοῦ καλλιτεχνήματος» τὸ ὁποῖο ὑπερβαίνει τόσο τὸν χρόνο ὅσο καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Ὁ ἄνθρωπος, ὄντας κατ' αὐτὸν ἀπόλυτη ἀξία, εἶναι σὲ κάθε προσπάθειά του δημιουργὸς καὶ ἐκφραστής τῆς ἐλευθερίας του³, ἡ ὁποία ὡς πραγμάτωση τοῦ καθολικοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ παρὰ ὡς ὁ τόπος ὅπου τὸ πνεῦμα ὁλοκληρώνει τὴν ἐλευθερία του. Ἡ βαθύτερη, ἄλλωστε, τάση ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν τέχνη καὶ στὴ δημιουργία εἶναι κατ' αὐτὸν «ἡ τάση τοῦ πρὸς τὴν ἐλευθερία. Μὲ τὴν τέχνη, ὅπως μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τ' ἄλλα δημιουργήματά του ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται, γιατί ἡ τέχνη εἶναι πνεῦμα καὶ τὸ πνεῦμα μόνον ἐλευθερώνει»⁴.

Ἡ ἐλευθερία αὐτή, ποὺ ἐπιτυγχάνεται, μὲ διαφορετικὸ τρόπο καὶ ἀπ' ἄλλες μορφές τοῦ πνεύματος, τὴν ἐπιστήμη, τὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ καὶ τὴ θρησκεία, στὴν περιοχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας φαίνεται νὰ πραγματώνεται μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε ν' ἀπαλλάσσει τὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τόσο τῆς λογικῆς ὅσο καὶ τῆς ἠθικῆς. Ὁ ἄνθρωπος, δημιουργώντας μὲ τὴν τέχνη, φαίνεται ὥστόσο νὰ πραγματοποιεῖ μία διαφορετικὴ ἐλευθερία ἀπὸ ἐκείνη ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ γνώση καὶ ἡ πράξη. Τὸ ἔργο τέχνης συμφιλιώνει τὴ ζωὴ μὲ τὴν ιδέα τοῦ κάλλους, τὸ σχετικὸ μὲ τὸ ἀπόλυτο, τὸ αἰσθητὸ μὲ τὸ νοητό, τὸ εἰδικὸ μὲ τὸ καθολικόν, τὴν ὕλη μὲ τὸ πνεῦμα, τὸ ἀντικειμενικὸ μὲ τὸ ὑποκειμενικόν, τὴ στιγμὴ μὲ τὸ αἰώνιο, τὸ πεπερασμένον μὲ τὸ ἄπειρο. Αὐτὴ ἡ σύζευξη τῶν ἀντιθέτων, ἡ διαλεκτικὴ σχέση ποὺ στηρίζεται στὴ δυναδικὴ σύλληψη τῆς πραγματικότητος, γίνεται φανερὴ στὸ λογοτεχνικὸ ἢ γενικότερα στὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο, ὅπου οἱ φευγαλέες στιγμές τῆς ζωῆς διαιωνίζονται, ὅπου βλέπουμε «τὶς ιδέες σωματωμένες μπροστὰ μας, ἢ τὶς ἀκοῦμε νὰ περνᾶνε πλάϊ μας»⁵. Σ' ἓνα ἔργο τέχνης

2. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τέχνη καὶ Κάλλος, Φιλοσοφία καὶ ζωὴ. Μικρά φιλοσοφικά κείμενα*, Ἀθήνα, 1967, σ. 382. Γιά τὸ ἔργο αὐτό, πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου: *Φιλοσοφία καὶ ζωὴ. Μικρά φιλοσοφικά κείμενα* (Νέα Ἑστία τ. 82, 1967, σσ. 1248-1252), *Φιλοσοφικοὶ Προβληματισμοί*, τ. 2, Ἀθήνα, 1978, σσ. 434-441.

3. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ νόημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, Φιλοσοφία καὶ ζωή...*, ἐνθ' ἄν., σσ. 9 κ. ἐξ.

4. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία*, τ. Δ', Ἀθήνα, 1975, σ. 539.

5. Πβ. *Φιλοσοφία καὶ θρησκεία, Φιλοσοφία καὶ ζωὴ, ἐνθ' ἄν.*, σ. 381.

συνεπώς είναι απαραίτητα δύο πράγματα: τὸ αἰσθητὸ καὶ ἡ ἰδέα, τὸ φαινόμενο καὶ τὸ γενικὸ νόημα⁶.

Οἰκουμενικότητα καὶ αἰωνιότητα συνιστοῦν κατὰ τὸν Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλο κύρια γνωρίσματα τοῦ ἔργου τέχνης τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ὡς «ἀγώνισμα» ἐλευθερίας καὶ ὡς εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐπισημαίνει τὸ ἔργο τέχνης εἶναι ἀντικείμενο αἰσθητικῆς θεώρησης καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε εἶδος σκοπιμότητας: «τὸ ἔργο τῆς τέχνης καὶ ὅταν ἀκόμη ἐκφράζη τὸν πόνο τῆς ζωῆς εἶναι ἐλεύθερο ἀπ' αὐτὸν τὸν πόνον. Ἐπίσης εἶναι ἐλεύθερον ἀπ' αὐτὸ κάθε ἄλλη τυχὸν ὑπηρεσία ἢ ἀγγαρεία τῆς ζωῆς, εἶναι ἐλεύθερον ἀπὸ ἄλλους σκοποὺς εἴτε ἡ ἠθικὴ ζητᾶ νὰ τοὺς ἐπιβάλῃ εἴτε ἡ πολιτικὴ εἴτε ἡ ἐπιστῆμη εἴτε ἡ θρησκεία. Ἄλλοι σκοποὶ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τοῦ ἐπιβληθοῦν, δότι τότε τὸ ὑποδουλώνουν. Τὸ ἔργο τέχνης εἶναι ἐντελέχεια, δηλαδή εἶναι κάτι ποὺ ἔχει τὸν σκοπὸ μέσα του, εἶναι σκοπὸς τοῦ ἑαυτοῦ του»⁷. Ἀπαλλαγμένο συνεπῶς ἀπὸ κάθε εἶδος σκοπιμότητας τὸ ἔργο τέχνης εἶναι μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο, «εἶναι εἰδικόν, εἶναι ἓνα καὶ ἀνεπανάληπτον, ὑπάρχει μόνον μία φορά». Μ' αὐτὸ ἄλλωστε ἡ ζωὴ ὑψώνεται ἀπὸ τὸ παροδικὸ «ἡ ζωὴ ἀπαθανατίζεται, ὁ χρόνος σταματᾷ εἰς ὀρισμένες στιγμὲς ὅπου μέσα ὁ ἄνθρωπος ἐγγίζει τὴν αἰωνιότητα». Ἔτσι μολονότι, ἐξαιτίας τῆς ὕλικῆς φύσης του, εἶναι πεπερασμένο, περιέχει μέσα του τὸ ἄπειρον, ἐνῶ «τὸ εἰδικόν ἔχει μέσα του τὴν σημασία καὶ τὴν πυκνότητα τοῦ αἰωνίου»⁸. Ἡ ὀργανικὴ σύνθεση τῶν ἀντιθέτων πραγματώνεται συνεπῶς διὰ τοῦ ἔργου τέχνης τὸ ὁποῖο κατορθώνει νὰ ὑπερνικᾷ τὴν ἀμορφία καὶ τὸν χρόνο, νὰ καθίσταται «παρουσία» τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας καὶ ὁμορφιά γεννημένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία, ὡς ἀκριβὲς ἐκφράζει ἓνα γενικὸ τύπο, ἓνα ἀρχέτυπο, καθίσταται καὶ καθολικὴ⁹.

Ἐκφράζοντας μία τυπικὴ μορφολογικὴ θεωρία ὁ Θεοδωρακόπουλος δίνει γενικὲς περὶ τέχνης ἀρχές καὶ ὑποστηρίζει πῶς αὕτη «δὲν ἀγαπάει οὔτε τὸ χάος οὔτε τὴν ἀναρχία, θέλει τὴ μορφή καὶ τὰ σταθερά της ὅρια». Ἡ τέχνη ὡς ιδιόμορφη πράξις διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἔρχεται σὸ φῶς ἓνας κόσμος ἀπὸ εἰκόνες, μορφές καὶ τόνους, εἶναι ὁμῶς συνάμα μία πράξις ποὺ προϋποθέτει τὴ γνώση καὶ τὴν πράξις χωρὶς νὰ χάνει τὴν ἐλευθερία της. Ὁ καλλιτέχνης ὀφείλει συνεπῶς κατ' αὐτὸν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχὴν του ἀπὸ κάθε ὑποκειμενικὸ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ του, ν' ἀποβάλλῃ κάθε ἀτομικὸ καὶ ἐγωκεντρικὸ στοιχεῖο¹⁰, ἀν θέλει νὰ δημιουργήσῃ γνήσια καὶ μεγάλη τέχνη.

6. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία*, ἐνθ' ἄν., σ. 369.

7. Πβ. Τέχνη καὶ κάλλος, *Φιλοσοφία καὶ ζωὴ*, ἐνθ' ἄν., σ. 385.

8. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Μαθήματα φιλοσοφίας τῆς τέχνης* (20-30 Ἰανουαρίου 1977), *Ἐλευθέρα Σχολή Φιλοσοφίας ὁ Πλήθων*, Ἀθῆναι, 1977, σ. 54.

9. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Σύστημα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς*, Ἀθῆναι, 1946, σ. 49.

10. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τέχνη καὶ κάλλος*, *Φιλοσοφία καὶ ζωὴ*, ἐνθ' ἄν., σ. 384.

Ὡς προϋπόθεση ἄλλωστε τῆς καλλιτεχνικῆς διαδικασίας λογίζεται ἀπ' αὐτὸν τὸ «ἀπρόσωπο καὶ τὸ καθολικό». Ἴδιον τοῦ καλλιτέχνη εἶναι νὰ ὑπερβαίνει τὶς ἀδυναμίες τῆς ἰδιοσυγκρασίας του καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸ κυρίως στὴν ἑλληνικὴ κλασικὴ τέχνη τῆς ὁποίας οἱ ἥρωες εἶναι τύποι ἀφηρημένοι, καθολικοί, οἰκουμενικοί. Ὁ Θεοδωρακόπουλος ἐπικαλεῖται τὴν περίπτωση τοῦ Ἀθηναίου γλύπτη Φειδία ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε κατ' αὐτὸν τὸν ὑψηλότερο βαθμὸ ἑλλειψης τοῦ προσωπικοῦ στοιχείου, ἀφοῦ στὸ ἔργο του δὲν ὑπάρχει «παρεϊσδυση ἰδιοσυγκρασιακῶν στοιχείων»¹¹. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε βέβαια καὶ γιὰ ἄλλα γλυπτὰ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ὅπως λ.χ. γιὰ τὸν Δορυφόρο τοῦ Πολύκλειτου, ὁ ὁποῖος ὀρίζει τὸ ἀνδρικό γυμνὸ στὴν καθολικότητα του.

Εἶναι φανερὸ ἀπ' ὅσα προηγήθηκαν πὺς ὁ Θεοδωρακόπουλος ἀντιλαμβάνεται τὴν τέχνη ὡς τρόπο αὐτοέκφρασης καὶ αὐτοὑπέρβασης, καὶ τὸ ἔργο τέχνης «ὡς προϊόν τῆς φαντασίας ποὺ προσφέρεται ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἓνα πνευματικὸ γεγονός, ὡς ἓνα πνευματικὸ δημιούργημα καὶ ὡς ἓνα ὄραμα», τὸ ὁποῖο συνδέεται μὲ τὸ νόημα καὶ τὸ αἶσθημα, χωρὶς νὰ συμπίπτει οὔτε μὲ τὸ ἓνα οὔτε μὲ τὸ ἄλλο»¹². Σκοπὸς ἄλλωστε τῆς τέχνης δὲν εἶναι «οὔτε ἡ ἀναμόχλευση τοῦ πάθους, οὔτε ἡ ἐξημέρωση τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ἡ ἠθικὴ τελειοποίησή του. Ἡ τέχνη ὡς δημιούργημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη τὸν σκοπὸ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της. Τὸν σκοπὸ της τὸν ἔχει μέσα της δηλαδὴ εἶναι αὐτοσκοπός. Σκοπὸς της εἶναι νὰ φανερώσῃ τὸ κάλλος, τὴν ὁμορφιὰ τῆς ζωῆς»¹³. Σκοπὸς τῆς τέχνης εἶναι ἐπιπλέον νὰ ἄρει τὸν διχασμὸ μεταξὺ πνεύματος καὶ φύσεως, μεταξὺ μορφῆς καὶ ὕλης, νὰ δώσῃ μίαν σύνθεση τῶν ἀντιθέσεων, «γιατὶ μόνον μέσα στὴ σύνθεση τῶν ἀντιθέσεων ὑπάρχει ἡ πραγματικὴ ζωὴ, καὶ τὸ κυριώτερο, ἐκεῖ πραγματώνεται ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία»¹⁴. Αὕτῃ ἡ σύνδεση ὕλης καὶ πνεύματος, μορφῆς καὶ ιδέας, ἐπιτυγχάνεται κατ' αὐτὸν στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἢ ὁποία ἰσορροπεῖ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς. Ρεαλισμὸς καὶ ἰδεαλισμὸς, μολονότι ἀντιθετικὲς τάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι κατ' αὐτὸν ἀλληλένδετες ἔννοιες καὶ ὀργανικὰ μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ρεαλισμὸς καὶ ἰδεαλισμὸς συμφύρονται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἢ ὁποία ἐπιτυγχάνει τὴν ἑναρμόνιση τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλυπτικῆς ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἑλληνικῆς τραγωδίας, διὰ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου, καὶ τοῦ ἱστορικοῦ λόγου ἐνὸς Θουκυδίδη, κατορθωμάτων πνευματικῶν ποὺ καθιστοῦν τὴν ἑλληνικὴν, γενικότερα, τέχνην ἑκφραση τῆς αἰσθητικῆς ἰσορροπίας καὶ ἀρμονίας, ἢ ὁποία ἐκφράζεται καὶ ἀπὸ τὸν κλασικὸν τύπον τῆς ἐλεύθερης προσωπικότητας —

11. Αὐτόθι.

12. Πβ. *Μαθήματα φιλοσοφίας τῆς τέχνης* (1977), ἐνθ' ἀν., σ. 58.

13. Αὐτόθι, σ. 70.

14. Αὐτόθι, σ. 77.

πού επιζητεί και επιτυγχάνει ισορροπία όλων τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. αἰσθήματος, συναισθήματος, φαντασίας, βούλησης καὶ νόησης— καὶ διακρίνεται ἀπὸ αὐτοσυνειδησία καὶ ἐσωτερικότητα¹⁵. Διάφορα γνωρίσματα καθιστοῦν τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα, καθολικὸ, οἰκουμενικὸ. Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ τέχνη ἔχει σημασία γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένη, γιατί «ἐπέδρασε καθολικῶς στὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὰ δημιουργήματά της, καὶ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ πρὸς Δυσμὰς»¹⁶, εἰσήγαγε στὸν κόσμον τὴν ἰδέα τοῦ κάλλους, τὸ ὅποιο, ἐπειδὴ προσφέρεται ὡς ἀφηρημένος, γενικὸς τύπος, εἶναι ἀγαθὸν «καθολικὸν καὶ οἰκουμενικόν». Ὁ Θεοδωρακόπουλος θεωρεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου «μεγάλον ἀνοιγμα πρὸς τὴν οἰκουμένην», ἀφοῦ ἐξ αὐτίας τῆς πολιτικῆς του ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ τραγωδία παίζεται ἐπὶ αἰῶνες στὴν Ἀσία, ἐνῶ ἡ ἐπίδρασή της μαρτυρεῖται ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ ἰαπωνικοῦ θεάτρου¹⁷. Γενικὰ κάθε μεγάλη τέχνη (ἀρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική, μουσική) ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν χαρακτήρα τῆς αἰωνιότητος καὶ τὸ πρόνομιο αὐτὸ ἀνήκει κατ' ἐξοχὴν στὴν ἐλληνικὴ τέχνη¹⁸. Ἡ ἐλληνικὴ τέχνη, καὶ εἰδικότερα ἡ γλυπτική, ἐνσαρκώνει τὸν «τέλειον ἄνθρωπον», τὸν «ἰδανικὸ ἄνθρωπον», «τὸ ἀρχέτυπο τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς», καὶ εἶναι αὐτὴ ποὺ «ἀπελευθέρωσε τὸν ἄνθρωπον», ὅπως αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴ σύγκριση ἑνὸς αἰγυπτιακοῦ ἔργου, ποὺ παρουσιάζει τὸ προσωπογραφικόν, τὸ συγκεκριμένον πρόσωπον, καὶ ἑνὸς ἐλληνικοῦ, ποὺ ἐπιβάλλεται «κατὰ τρόπον ἀπόλυτον καὶ καθολικόν μὲ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς μορφῆς τοῦ ἀπολύτου κάλλους καὶ τῆς βουλήσεως»¹⁹.

Ἡ ἰδέα τῆς οἰκουμενικότητος εἶναι φανερόν ὅτι συνδέεται ἀπὸ τὸν νεοέλληνα φιλόσοφον μὲ τὴν ἐλληνικὴ τέχνη καὶ ὄχι μόνον τῆς κλασικῆς περιόδου. Πράγματι ὁ ἐλληνοκεντρικὸς χαρακτήρας τῆς φιλοσοφίας τοῦ Θεοδωρακόπουλου φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν τάση αὐτοῦ νὰ δώσει τὸν ἴδιον οἰκουμενικὸν χαρακτήρα καὶ σὲ μορφές τέχνης ποὺ δημιουργήθηκαν στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ σὲ μεταγενέστερη ἐποχῇ, ὅπως ἡ βυζαντινὴ τέχνη, ἡ ὁποία εἴτε ὡς ζωγραφικὴ εἴτε ὡς ἀρχιτεκτονική, συμφιλιώνει τὸ πεπερασμένον μὲ τὸ ἄπειρον, καὶ μορφοποιώντας τὰ πρόσωπα τῆς νέας θρησκείας λαμβάνει διαστάσεις οἰκουμενικοῦ ἀγαθοῦ ποὺ ὑπερβαίνει τὰ στενὰ ἐθνικὰ γεωγραφικὰ ὅρια. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐπισημαίνει ὁ Θεοδωρακόπουλος: «Διὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς δηλ. τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ, ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες ἑκφρασιν αἰσθητὴν εἰς τὸ συγκλονιστικόν βίωμα τῆς νέας θρησκείας τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος. Τὸ μυστικόν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, ὅτι ἐνῶ ὡς κτίσμα εἶναι πεπερασμένον, ἔρχεται νὰ ἐκφράσῃ, διὰ τῆς ἐσωτε-

15. Αὐτόθι.

16. Πβ. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὰ μαθήματα τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης περιόδου (Μάϊος καὶ Ὀκτώβριος 1975): Α' Φιλοσοφία τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἄλλα θέματα-Β' Προβλήματα τοῦ νέου πολιτισμοῦ*, Ἐλευθέρα Σχολὴ Φιλοσοφίας Ὁ Πλήθων, Ἀθῆναι, 1977, σ. 221.

17. Αὐτόθι, σσ. 221-222.

18. Αὐτόθι, σ. 225.

19. Αὐτόθι, σ. 226.

ρικής κυρίως τομής του χώρου του, τὸ ἄπειρον. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς εἰκαστικῆς τέχνης οἱ Ἕλληνες ἐδημιούργησαν τοὺς τύπους τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἀπαρτίζουν τὴν χορείαν τῆς νέας θρησκείας»²⁰. Ἡ οἰκουμενικότητα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος ἀποδεικνύεται στὴν περίπτωση τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπὸ τὴν συμβολὴ αὐτοῦ στὴ δημιουργία τῆς Ἀναγέννησης κατὰ τὴν ὅποια ἀναβίωσαν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες²¹.

Ἡ ἰδιοτυπία πάντως τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος συλλαμβάνεται καὶ διατυπώνεται κυρίως μὲ τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἢ ὅποια εἶναι κατ' αὐτὸν «ὄντοτης μοναδική, ἐνέργεια ζωῆς καὶ ὄχι ἀφηρημένη ἰδέα», γι' αὐτὸ εἶναι συνάμα καὶ πραγμάτωση οἰκουμενικὴ πού «ὡς γεγονὸς καὶ ὡς πνεῦμα στέκει πάντοτε ἔξω ἀπὸ τὴν μονομέρεια τῶν ἐποχῶν»²². Ὁ Θεοδωρακόπουλος ταυτίζοντας τὴν ἐλληνικότητα μὲ τὴν ἰδέα τῆς οἰκουμενικότητος²³, διὰ τοῦ διωνύμου «Ἑλλάς-Οἰκουμένη» ἐπισημαίνει τὴ στενὴ σχέση τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος μὲ τὴν οἰκουμένη. Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀντίληψης ὑποστηρίζει: «Ἄν καὶ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα ἔχει πατρίδα, ὅμως ἀπὸ τὰ πράγματα ἔχει χαρακτηρὰ οἰκουμενικόν. Εἶναι πνεῦμα γενικά τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ κανένα ἀπὸ τὰ γνωστὰ πνεύματα, ἀφήνω τοὺς παλαιοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, οὔτε τὸ γαλλικόν, οὔτε τὸ γερμανικόν οὔτε τὸ ἰταλικόν, ὅση μεγάλη σημασία κι ἂν εἶχαν γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς Εὐρώπης, κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει τοῦτον τὸν καθολικὸ οἰκουμενικὸ χαρακτηρὰ»²⁴.

Εἶναι φανερό ἀπ' ὅσα ἐλέχθησαν ὅτι στὸ πλαίσιο τῆς ἐλληνοκεντρικῆς κατεύθυνσης τοῦ στοχασμοῦ τοῦ Ὁ Θεοδωρακόπουλος δὲν συλλαμβάνει τὸν Ἑλληνισμό ὡς πνεῦμα περισυλλογῆς, αὐτοσυγκέντρωσης ἢ περιορισμοῦ, δὲν τὸ ταυτίζει μὲ τὴ στατικότητα καὶ τὴν ἀπομόνωση, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ πνεῦμα ἄλλων κοσμοϊστορικῶν λαῶν, λ.χ. τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ τὸ θεωρεῖ τύπο, μορφὴ καὶ ἔκφραση τοῦ καθολικοῦ. Πῶς ἐπιτυγχάνεται ὅμως αὐτὸ καὶ πού ἐκφράζεται κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο; Αὐτὸ πραγματώνεται κατ' αὐτὸν στὴν περιοχὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ἢ ὅποια χρησιμοποιεῖ «μία γλῶσσαν οἰκουμενικὴν, μίαν γλῶσσαν ἐννοιῶν σταθερῶν, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀτόμων»²⁵, ἀλλὰ καὶ στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης,

20. Πβ. Τὸ νόημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, *Φιλοσοφία καὶ ζωή*, ἐνθ' ἄν., σ. 52.

21. Πβ. Ἑλληνισμός καὶ Χριστιανισμός, *αὐτόθι*, σσ. 112 κ. ἔξ.

22. Πβ. Τὸ νόημα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐνθ' ἄν., σ. 27.

23. Τὸ διώνυμο Ἑλλάς-Οἰκουμένη ἀπασχολεῖ τὸν Θεοδωρακόπουλο τόσο στὴ *Συνάντησιν τῶν Ἀθηνῶν*, 1964, (*Φιλοσοφία καὶ Ζωή*, σσ. 35-58) ὅσο καὶ στὰ μαθήματα τῆς Ἑλευθέρας Σχολῆς Φιλοσοφίας ὁ Πλήθων: «Ἑλλάς καὶ Οἰκουμένη» (Α) καὶ «Ἑλλάς καὶ Οἰκουμένη» (Β), *Μαθήματα τῆς Δευτέρας καὶ Τρίτης Περιόδου*, Ἀθήνα, 1979, σσ. 219-233 καὶ σσ. 235-250.

24. Πβ. Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη, *Φιλοσοφία καὶ ζωή*, σσ. 42 καὶ 65.

25. Πβ. Ἑλλάς καὶ Οἰκουμένη, *Φιλοσοφία καὶ ζωή*, σ. 43.

ὅπου τὸ κάλλος προσφέρεται ὡς γενικὸς τύπος καὶ ἡ τέχνη συλλαμβάνει τὸ αἰσθητὸν ἀρχέτυπον τοῦ ἀνθρώπου»²⁶. Ἡ ἐλληνικὴ τέχνη εἰδικότερα εἶναι «ἡ μόνη ἡ ὁποία ὑπερενίκησε καὶ διέσπασε τὰ ἔθνη τῆς πλαίσις καὶ ἀπέβη ἀγαθὸν οἰκουμενικόν». Ὡστόσο ἡ οἰκουμενικότητα αὐτὴ σὲ σχέση μὲ τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου εἶναι περιορισμένη, ἀφοῦ τὰ ἔργα τῆς τέχνης εἶναι ὕλικά καὶ συνεπῶς εὐρίσκονται πάντοτε σὲ ὠρισμένον τόπον, πρᾶγμα ποὺ περιορίζει τὴν οἰκουμενικὴ σημασία τους, ἀφοῦ δὲν εἶναι συγχρόνως προσιτὰ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀντίθετα μὲ τὸν γραπτὸ λόγο, ποὺ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον καὶ εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οἰκουμενικὸς ἄνευ περιορισμοῦ²⁷.

Ἡ καντιανὴ θέσις σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ αἰσθητικὴ κρίσις, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες τῆς μονάχα στὴ θέασις τοῦ ὡραίου, καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὅποιαδήποτε διάστασι σκοπιμότητος, εἶναι ἀνιδιοτελὴς καὶ ἐλεύθερη, φαίνεται νὰ ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸν Θεοδωρακόπουλο σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο: «Ἡ τέχνη μὲ τὴν καταξίωσι τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει στὸ αἰσθάνεσθαι καὶ στὸ νοεῖν, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀποσπάσουμε τὸ ὄρατό τῆς δημιουργήμα ἀπὸ ὅλο τὸ ἄλλο πλῆθος καὶ τὴν τύρβη τῶν ὄρατῶν ἀντικειμένων καὶ νὰ τὸ θεωροῦμε ἐλεύθερο καὶ ἀδέσμευτο ἀπὸ κάθε τι. Αὕτὴ εἶναι ἡ ἐλευθερία ποὺ μᾶς προσφέρει ἡ δημιουργία τοῦ καλλιτεχνήματος»²⁸. Ἡ ἐλευθερία αὕτη, ποὺ συνδέεται τόσο μὲ τὴν πράξι τῆς δημιουργίας ὅσο καὶ τῆς ἀξιολόγησις, εἶναι αὕτη ποὺ καθιστᾷ τὸ ἔργο τέχνης αὐθύπαρκο καὶ μοναδικὸ καὶ τὴν αἰσθητικὴ κρίσις καθολικὴ, εἶναι αὕτη ποὺ συνδέει τὴν ἰδέα τῆς οἰκουμενικότητος μὲ τὴν τέχνη ἡ ὁποία «ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ δημιουργεῖ ἀξίες καὶ δεύτερον νὰ φέρνῃ στὸ φῶς ἀξίες μὲ σημασία γιὰ τὸν ἄνθρωπο»²⁹.

Ἀναμφίβολα στὸ ἔργο τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου προβάλλει ἔντονα ἡ ὑπερχρονικὴ, οἰκουμενικὴ ἀξία τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφίας καί, γενικότερα, ὁ καθολικὸς χαρακτήρας τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Ὑπερτονίζεται ἀπ' αὐτὸν ἡ συναρτησιακὴ σχέση τοῦ Ἑλλάδας μὲ τὴν Οἰκουμένη στὴν μακρὰ διάρκεια καὶ ὁ οἰκουμενικὸς καὶ πανανθρώπινος χαρακτήρας τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖο διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσήγαγε στὸν κόσμον τὴν ἰδέα τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀλήθειας τὰ ὁποῖα εἶναι «οἰκουμενικὰ δημιουργήματα τῆς ἐλληνικῆς πόλης»³⁰. Ἡ πόλις, ἄλλωστε, ἔδωσε στὴν ἀνθρωπότητα μία ἄλλη ἰδέα, ἐξίσου σημαντικὴ καὶ διαχρονικὴ, αὐτὴν τῆς ἐλευθερίας: «Τὸ κάλλος, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία εἶναι συνεπῶς τὰ τρία μεγάλα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ προσέφεραν εἰς

26. Πβ. Ἑλλάς καὶ Οἰκουμένη, *Φιλοσοφία καὶ ζωή*, σσ. 39-31.

27. *Αὐτόθι*, σ. 45.

28. Πβ. *Μαθήματα φιλοσοφίας τῆς τέχνης*, (1977), ἐνθ' ἄν., σ. 163.

29. *Αὐτόθι*, σ. 91.

30. Πβ. *Τὰ μαθήματα τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης περιόδου (Μάιος καὶ Ὀκτώβριος 1975)*, Ἀθῆναι, 1979, σ. 230.

τὴν οἰκουμένην. Βέβαια δὲν ἐγνώριζαν ὅτι τὰ προσέφεραν εἰς τὴν οἰκουμένην. Ἡ οἰκουμένη τὰ ἐκαρπώθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων»³¹.

Σ' αὐτὸ τὸ ἐννοιολογικὸ ὑπόβαθρο οἰκοδομεῖται ἡ ἰδέα τῆς οἰκουμενικότη-
τας τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἀπὸ τὸν Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλο ὁ ὅποιος θεωρεῖ ὅτι ἡ
Ἑλλάδα μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ πνεύματος δημιούργησε τὴν Εὐρώπην ἀλλὰ καὶ τὴ
σημερινή οἰκουμένη. Τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ἄλλωστε προσφέρει συνεχῶς ιδέες καὶ
ἀξίες στὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ προσφέρει πολλὰ ἀκόμη
στὸν κόσμον. Εἶναι ἐπιτρεπτό νὰ θεωρήσουμε ὡς ἐκ τούτου ὅτι κατ' αὐτὸν ἡ
ὑπέρβαση τοῦ συγκεκριμένου καὶ πεπερασμένου παρέχει στὸ ἔργο τέχνης ἓνα
καθολικὸ στοιχεῖο τὸ ὁποῖο, ὑπερβαίνοντας τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ὑποκειμένου,
δίνει στὴν τέχνη καὶ εἰδικότερα στὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ τὸν οἰκουμενικὸ χαρα-
κτήρα τὸν ὁποῖον ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς τῆς Δύσης τὸν ἔχει ἀφομοιώσει καὶ
τὸν διαιώνίζει διὰ τῆς καρπώσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν ἀξιῶν του. Ἡ λειτουρ-
γικὴ παρουσία τῆς Ἑλλάδας στὴν Οἰκουμένη καὶ γενικότερα ἡ συμβολὴ τῆς στὸν
πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητας προσδίδει τελικὰ τὸν χαρακτήρα τῆς οἰκουμενικό-
τητας σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ τοῦ
ἐλληνοχριστιανικοῦ καὶ ἀναδεικνύει τὴν κοσμοϊστορικὴ λειτουργία τοῦ Ἑλληνι-
σμοῦ στὴν μακρὰ διάρκεια³². Ἰδιαιτέρως ὁ νέος ἑλληνισμὸς εἶναι κατὰ τὸν Θεο-
δωρακόπουλο «ἡ πρωτόπλαστη μορφή τῆς μιᾶς καὶ πολὺπαθῆς ἑλληνικῆς ἐλευ-
θερίας. Καὶ ἡ μορφή τούτη ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ἑλληνικοῦ..., χαραγμένα
ὁμῶς κατὰ τὸν τύπο τοῦ καιροῦ καὶ τὸ αἶτημα τῆς χωριστῆς ἱστορικῆς στιγ-
μῆς»³³. Ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος ἐπισημαίνει ἐπίσης στὸ ἔργο του τὴν «τρα-
γικὴ αὐτοπλασία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὴν συνυφασμένη πρὸς τὴν ἰδιοτυπία
τῆς ἑλληνικῆς οἰκουμενικότητος»³⁴, ἡ ὁποία καθιστᾷ δυνατὴ τὴν ἐπικαιρότητα
τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος. Τὸ δαιμόνιο τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀκριβῶς δημιούρ-
γησε τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα τὸ ὁποῖο ἀναβιώνει σὲ κάθε ἐποχὴ ἐμπλουτίζοντας τὸ
νέο μὲ τὴν ἱκμάδα τοῦ παραδοσιακοῦ τὸ ὁποῖο ἐνέχει τὸν χαρακτήρα, στὴν
συγκεκριμένη περίπτωσι, τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ τελείου καὶ ὡς ἐκ τούτου τοῦ δια-
χρονικοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ.

Ἀθανασία ΓΛΥΚΟΦΡΥΔΗ-ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ
(Ἀθῆναι)

31. *Αὐτόθι*, σ. 239.

32. Πβ. Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ σύγχρονος ἑλληνισμὸς καὶ ἡ φιλοσοφία, *Δοκίμια καὶ Λόγοι*, Ἀθῆναι, 1983, σσ. 13 κ. ἐξ.

33. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Τὸ πνεῦμα τοῦ νεοελληνισμοῦ, *Φιλοσοφία καὶ Ζωή*, ἐνθ' ἄν., σ. 129.

34. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: *Φιλοσοφία καὶ Ζωή*. Μικρὰ φιλοσο-
φικά κείμενα, *Φιλοσοφικά καὶ Προβληματισμοί*, ἐνθ' ἄν., σ. 438. Πβ. ἐπίσης ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, Ὁ Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος καὶ ὁ σύγχρονος ἑλληνικὸς στοχασμὸς, σσ. 442-445.

I. N. THEODORAKOPOULOS AND THE UNIVERSALITY OF ART

S u m m a r y

Ioannis Theodorakopoulos stressed in his philosophical work the intrinsic value of the Greek civilisation and, in particular, the universal feature of the Greek art. As he points out, Greek civilisation expresses the values of beauty, truth and liberty, as well as it combines the sensual with the spiritual, the objective with the subjective, realism with idealism by expressing the universal. The latter has been accomplished in philosophy through the use of universal concepts; the same applies to the Greek art through the conception of beauty as a general category. Hellenism has been conceived by him as the expression of the universal, a feature that unites Greek civilisation and art with Europe which has integrated the Greek values. Theodorakopoulos' argument is based on empirical truth since, as we know, from Antiquity till now the Greek civilisation is considered to express values generally accepted that invigorate continuously human civilisation. The universality of the Greek art and the Greek culture generally adopted by him is in accordance with the whole of Theodorakopoulos philosophical system and expresses his belief to the unicity and singularity of the Greek spirit.

Athanasia GLYCOFRYDI-LEONTSINI

